Maa- ja metsätalousministeriö, johtava asiantuntija Katja Matveinen

Muistio: ympäristövaliokunnan kuuleminen vanhojen metsien kriteereistä 13.9.2024

Vanhojen metsien kriteerit

EU:n luonnon monimuotoisuusstrategia eli vuonna 2020 komission tiedonantona julkaisema ”Vuoteen 2030 ulottuva EU:n biodiversiteettistrategia – ”Luonto takaisin osaksi elämäämme” sisältää koko EU:n pinta-alaa koskevia suojelutavoitteita. EU:n laajuinen tiukan suojelun tavoite sisältää kaikkien vielä jäljellä olevien luonnontilaisten metsien (primary forests) ja vanhojen metsien (old-growth forests) tiukan suojelun tavoitteen. Luonnontilaisia ja vanhoja metsiä kutsutaan myös iki- ja aarniometsiksi.

Komissio on laatinut ohjeistuksen siihen, miten tällaiset luonnontilaiset ja vanhat metsät määritellään ja millä mittareilla niitä tulisi jäsenmaissa tunnistaa (“EU:n luonnontilaisten ja vanhojen metsien määrittelyä, kartoitusta, seurantaa ja tiukkaa suojelua koskevat komission suuntaviivat”). Ohjeistus sisältää luonnontilaisen metsän ja vanhan metsän määritelmät sekä niiden tunnistamisessa käytettävät kriteerit eli indikaattorit. Komission ohjeistus on tarkoitettu sovellettavaksi sekä valtionmaille että yksityismaille. Tarvetta soveltaa kansallisia kriteereitä myös yksityismaille korostaa myös, että samoja kriteereitä olisi tarkoitus käyttää muidenkin EU-aloitteiden ja lainsäädännön yhteydessä, kuten metsäkatoasetus, uusiutuvan energian direktiivi ja mahdollinen metsien monitorointiasetus.

Luonnontilaisen metsän määritelmän osalta viitataan FAO:n määritelmään: ”Luonnollisesti uusiutuva alkuperäisiä puulajeja sisältävä metsä, jossa ei näy selviä merkkejä ihmisen toiminnasta ja jonka ekologiset prosessit eivät ole merkittävästi häiriintyneet.” Vanhan metsän määritelmä komission ohjeistuksen mukaan on seuraava: ”Alkuperäisistä puulajeista koostuva metsikkö tai metsäalue, jonka rakenteet ja dynamiikka ovat kehittyneet pääasiassa luonnollisten prosessien kautta, samantyyppisissä luonnontilaisissa tai koskemattomissa metsissä sukkession loppuvaiheisiin tavallisesti liittyviksi rakenteiksi ja dynamiikaksi. Siinä voi näkyä merkkejä aiemmasta ihmisen toiminnasta, mutta ne ovat vähitellen häviämässä tai sen verran vähäisiä, etteivät luonnolliset prosessit häiriinny merkittävästi.”

Keskeisiä kriteereitä komission ohjeistuksessa ovat metsien vanha ikä sekä kuolleen puun suuri määrä ja monipuolisuus. Lisäksi kahden täydentävän kriteerin tulisi täyttyä. Kriteerien täsmennykset, kuten raja-arvot (ns. kynnysarvot), tulisi määritellä jäsenmaissa. Vanhojen metsien määritelmässä on myös kohta, jonka mukaan aktiivisessa talouskäytössä olevat metsät eivät voi olla tällaisia kriteerit täyttäviä vanhoja metsiä. Jotta talousmetsäluonnon monimuotoisuutta voidaan vahvistaa talousmetsien luonnonhoidon kautta, on olennaista, että aktiivisessa talouskäytössä olevat metsät eivät kuulu määritelmän piiriin, vaikka talouskäyttö ei olisi intensiivistä.

Suomen ympäristökeskuksen (Syke) ja Luonnonvarakeskuksen (Luke) tutkijat ovat valmistelleet raportin edellä mainittujen luonnontilaisten ja vanhojen metsien kriteerityön pohjaksi (”Luonnontilaiset metsät ja vanhat metsät Suomessa: EU:n komission ohjeet ja kansallinen tarkastelu”). Raportissa todetaan, että ”viime kädessä kysymys on kuitenkin poliittisesta päätöksestä”.

Pääministeri Orpon hallituksen ohjelman ”Vahva ja välittävä Suomi” mukaan: ”Hallitus suojelee jäljellä olevat kansalliset kriteerit täyttävät valtion luonnontilaiset, vanhat metsät. Hallitus varmistaa riippumattoman kriteeristön valmistumisen nopealla aikataululla. Yksityisten metsänomistajien omistamien arvokkaiden metsäkohteiden suojelua jatketaan vapaaehtoisuuteen eli METSO-ohjelmaan pohjautuen.”

Poliittiseen harkintaan on kriteerien valmistelussa vaikuttanut esimerkiksi yksityismetsänomistajien omaisuuden suoja. VMI-arvioiden perusteella lausunnoilla olleita kriteereitä löyhemmillä kriteereillä voisi olla merkittävä vaikutus vanhojen metsien pinta-alaan erityisesti yksityismailla.

Valtion vanhojen ja luonnontilaisten metsien inventointi

EU:n biodiversiteettistrategian mukaiset vanhat ja luonnontilaiset valtion maiden metsät inventoidaan Metsähallituksen toimesta maastokausien 2024-2025 aikana. Kriteerit täyttävät riittävän suuret alueet suojellaan tiukasti eli niistä perustetaan luonnonsuojelulain mukaisia luonnonsuojelualueita. Vanhan metsän kriteerit täyttävät alle 10 hehtaarin kohteet voidaan turvata myös osana alue-ekologista verkostoa.

Inventoinnissa mahdollisesti löytyvät uudet Metsähallituksen metsätalouden ympäristöoppaan mukaiset luontokohteet siirretään toiminnan ulkopuolelle osaksi monikäyttömetsien alue-ekologista verkostoa. Ympäristöoppaan mukaisia luontokohteita ovat esimerkiksi aarniometsät, runsaslahopuustoiset kangasmetsät, vanhat lehtimetsät sekä luonnontilaiset tai luonnontilaisen kaltaiset nuoren sukkessiovaiheen ja vanhan luonnonsukkession metsät, jotka ovat luontaisesti syntyneet ja kehittyneet esimerkiksi metsäpalon tai muun häiriön jälkeen. Luontokohteilla ei harjoiteta metsätaloutta, mutta puuston käsittely luonnonhoidollisista syistä on mahdollista.

Mikäli erityisiä luontoarvoja ei inventoinnissa löydetä, ts. kohde ei täytä vanhan metsän kriteereitä tai ympäristöoppaan mukaisen luontokohteen kriteereitä, monimuotoisuusarvot turvataan normaaleilla arkimetsänhoidon keinoilla. Niitä ovat mm. riittävät säästöpuumäärät, aktiiviset luonnonhoitotoimet sekä suojavyöhykkeet.

Inventoitavien kohteiden tunnistamisessa käytetään Metsähallituksen omien tietolähteiden lisäksi eri sidosryhmien ja vapaaehtoisten luontokartoittajien toimittamia tietoja, joista on saatu karttarajaukset. Tärkeimpiä maastosta saatavia tietoja ovat metsikön valtapuuston ikä ja lahopuun määrä ja laatu. Inventoinnin laadun varmistamiseksi Metsähallitus on tilannut työn ulkoisen arvioinnin.

Inventointi valtion mailla on voitu aloittaa, vaikka kriteereistä ei ole tehty poliittista päätöstä, koska varsinaiset kriteerit eli indikaattorit ovat jo tiedossa. Kriteerit täyttävät kohteet voidaan poimia maastossa mitattujen ja kerättävien tietojen perusteella, kun kriteereistä, ml. raja-arvot, on tehty poliittinen päätös. Inventointiin liittyen on kuitenkin vielä avoinna olevia kysymyksiä, mm. kitu- ja joutomaiden sekä Ylä-Lapin osalta.

Inventointien tulosten pohjalta Metsähallituksen hallitus tekee valtioneuvostolle esityksen luonnonsuojelulailla tiukasti suojeltavista alueista ja niiden siirtämisestä luonnonsuojelukäytössä olevaan, ei tuottovaateen alaiseen omaisuuteen.

Valtion maiden suojelupäätös

Ministerit Mykkänen ja Essayah esittelivät tiedotustilaisuudessaan 11.6.2024 kokonaisuuden, joka koostui valtion maiden uudesta suojelupäätöksestä ja vanhojen metsien kansallisista kriteereistä.

Valtion maiden uusi suojelupäätös koostuu suojeluun vuoden 2024 kolmannessa lisätalousarviossa esitettävästä noin 31 000 hehtaarista (liite) ja inventoinnin myötä löydetyistä kohteista. Valtakunnan metsien inventoinnin (VMI) mukaan kriteerit täyttäviä vanhoja metsiä olisi valtion mailla noin 20 000 ha metsämaalla ja noin 10 000 ha kitumaalla. Inventoinnin perusteella tehtävät rajaukset voivat kuitenkin jopa

kaksinkertaistaa suojeltavan pinta-alan. Tällöin lisäsuojelun määrä voi nousta arviolta 80 000−90 000 hehtaariin.

Lopullinen valtion maiden lisäsuojelupinta-ala riippuu siitä, kuinka paljon kohteita löytyy valtion maiden inventoinnissa ja miten kohteet inventoinnin perusteella rajataan. Pinta-ala tarkentuu inventoinnissa ja niiden perusteella tehtävissä rajauksissa. Lisäksi inventoinnissa löytyy luontokohteita, joiden pinta-alaa on vaikea arvioida.

Valtaosa ns. 31 000 hehtaarin suojelupakettiin sisältyvistä kohteista sijaitsee Lapissa ja Pohjanmaa-Kainuun alueella. Etelä-Suomesta mukana on kaksi kohdetta. Kohteiden valintakriteerit olivat: edustavat vanhat metsät, ekologisen kytkeytyvyyden parantaminen suojelualueiden ja lajiston kannalta sekä edustavat luontotyypit.

Noin 31 000 hehtaarin suojelupakettiin valitut kohteet tulevat todennäköisesti täyttämään huomattavalta osalta asetetut vanhojen metsien kriteerit. Kohteet kuuluvat pääosin Metsähallituksen alue-ekologisen verkostoon, missä ne on jo aiemmin jätetty vapaaehtoisesti taloustoiminnan ulkopuolelle. Osa kohteista on laaja-alaisia, useamman tuhannen hehtaarin kokoisia erämaaluonteisia alueita. Suuri osa kohteista liittyy suoraan nykyisiin lakisääteisiin suojelualueisiin tai sijaitsevat niiden välittömässä läheisyydessä. Monet valituista kohteista ovat olleet mukana aiemmissa sidosryhmien kanssa käydyissä prosesseissa (mm. Pohjois-Suomen vanhojen metsien suojelu) ja niiden siirtämisestä lakisääteiseen suojeluun on käyty keskustelua sidosryhmien kanssa.

Rajausalueista on pyritty muodostamaan ehjiä kokonaisuuksia, jolloin ne pitävät sisällään eri pääryhmiä seuraavasti: metsämaata 14 851 hehtaaria, kitumaata 10 873 hehtaaria ja joutomaata 5 120 hehtaaria (yhteensä 30 845 hehtaaria). Kokonaispinta-alaan sisältyy myös muun muassa teitä ja vesiä.

Vuoden 2024 kolmannen lisätalousarvion on tarkoitus sisältää esityksen Metsähallituksen peruspääoman pienentämisestä, sisältäen mainitut noin 31 000 hehtaariin määritellyt alueet.

Liite: Noin 31 000 hehtaarin suojelupaketin suojeluesitykset Metsähallituksesta

Lappi, yhteensä 25 583 hehtaaria

Kunta	Nimi	Kokonaispinta-ala (ha)
Salla	Saukkovaara	331
Kemijärvi	Moitajärvi	72
Sodankylä	Ukko-Nappi	278
Pello	Kokkolaki	117
Ylitornio	Ruokevuoma	170
Salla	Ruuhitunturi yht.	3064
Salla	Palotunturi	1644
Salla	Palo-Koutelovaara	111
Rovaniemi	Käyrästunturin itärinne	121
Rovaniemi	Metsä-Lalli	232
Posio	Aneenvaara yht.	828
Savukoski	Akanvaara	713
Salla	Takatunturi	1537
Salla	Karhuntunturi	5239
Savukoski	Iso-Kaitavaara	1669
Sodankylä	Raitionjänkä	2442
Sodankylä	Iso Angeevaara	322
Savukoski	Kieroselkä	519
Sodankylä	Oratunturi-Hangasselkä	1320
Kolari	Kelhut	285
Kolari	Paloselkä	453
Rovaniemi	Enivaara	127
Rovaniemi	Listimä-Suuas	178
Muonio	Juuvanrova	1128
Sodankylä	Härkävaara	136
Sodankylä	Iso Venevaara	311
Tervola	Vammavaara	150
Rovaniemi	Nuoraselkä	239
Rovaniemi	Siikalampi yht.	165
Kittilä	Pyhätunturi	143
Kittilä	Katajavaara	264
Savukoski	Vuossoiva	1036
Rovaniemi	Kerovaara	237

Pohjanmaa-Kainuu, yhteensä 6343 hehtaaria

Kunta	Nimi	Kokonaispinta-ala (ha)
Hyrynsalmi	Kokkoharju	308
Kuhmo	Jämäsvaara	3254
Kuhmo	Juortanansalo	214
Suomussalmi	Mäntyvaara	641
Suomussalmi	Kaupinvaarat	173
Suomussalmi	Joki-Mustavaara	370
Suomussalmi	Havukkalehto	168
Suomussalmi	Hepokangas	283

Pudasjärvi	Patalikonsuo	8
Pudasjärvi	Vesiniitynaho	34
Taivalkoski	Kivilamminvaara	68
Taivalkoski	Moskavaara	34
Kuusamo	Kuopunki	19
Kuusamo	Liettilampi	769

Etelä-Suomi, yhteensä 51 hehtaaria

Kunta	**Nimi**	**Kokonaispinta-ala (ha)**
Salo	Klinkmäki	25
Lapinjärvi	Lintukallio	26